

MÍÐALDAR BÚSTAÐALEIVDIR UPPI Í HEYGAGERÐI Í SANDAVÁGI

Í seinasta nummarinum av Mondli, ið er blað, sum Føroya Fornminnissavn gevur út, hevur Simun Arge, fornfrøðingur, áhuga-verða grein um útgrevsturin, sum gjørdur er í Sandavági. Vit hava fingið loyvi at endurprenta hesa greinina.

Fornminnissavnið fekk miðskeiðis í apríl mánaða fráboðan um, at teir undir útgrevstri fyrri sethúsum í nýggju útstykkjini uppi í Heygagerði, teir rópa, vóru komnir fram á ymist, ið kundi bent á fornar toftir. Komnir á staðið varð tað skjótt greitt, at so var. Har vóru bæði grótladningar, øska, stórar hellur umframt hitasprongt malargrót at siggja. Aftaná royndarkanning varð avgjørt at seta rannsókn í verk. Rannsóknin vardi frá fyrri helvt av mai mánaða og til ólavsøku, tá vit góvust fyrri í ár. Tá var rannsóknarøkið um 100 m² til viddar. Farið verður undir aftur rannsóknina til vårs. Tað er um fyrilitsúrslitini av hesi rannsókn her í stuttum skal verða sagt frá.

Bústaðaleivdirnar liggja 35 m oman sjóvarmálan, ovast í gomlum bæ, millum Mataránna og Heygagerði. Tað vit vita, eru ongar frásagnir um forna búseting á staðnum, og eingi tekin hava heldur verið í lendinum. Skilligt var, at eftir at bústaðurin er frágingin, hevur verið velt á staðnum heilt niður í toftirnar — merkin av veltingarhakanum stóðu eftir í nógvum av laðingarssteinunum — og hevur veltingin nervað toftirnar í vissan mun.

Rannsóknin

Tað hevur við rannsóknini til nú m.a. eydnast at staðfesta leivdirnar av tveimum bygningum, umframt aðrar bústaðaleivdir (sí 1. mynd).

Hús 1

Bygningurin er 4,6 m langur og 2,5 m breiður. Hann vendir í ein útnyrðing-landsynning. Veggirnar eru fyrri tað mesta grótifyllingarveggir. Har teir eru best varðveittir, eru teir 80-90 cm tjúkkir. Av suðurvegginum eru bert partar av innsíðuni varðveittir. 70 cm breiður

durur hevur verið í landnyrðingshorninum.

Gólvíð er steinsett við størri hellum. Í ovára parti av bygninginum eru gólvflair av øskublandaðari mold/torvmold varðveittar omaná gólvhellunum. Í einum avmarkaðum øki varð farið niður gjøgnum gólvflairnar. Her eru tað eydnast at skilja út tvær gólvflair omaná hellunum.

Enn er eingin vissa fingin fyrri eldstaði. Men í landsynningshorninum er nógv til av øsku og brendum malarsteinum. Hugsandi er, at eldstaður hevur verið her í horninum.

Einki er funnið, ið gevur upplýsingar um bygningsskonstruktiónir, so sum stólpahol.

Hús 2

Beint eystanfyrri (omanfyrri) Hús 1 eru leivdir funnar av øðrum bygningi, nevndur Hús II. Hesin er tó ikki so væl varðveittur sum áður umræddi. Sum er siggjast leivdir av einum norðurveggi, 1,4 m tjúkkur, og einum vesturveggi, 1 m tjúkkur. Bæði eru meiri at kalla moldifyllingarveggir.

Norðurveggurin gongur niðan í helluna, ið stingur seg oman undan vegnum í útgrevstrarøkið. At norðurveggurin er breiðari enn vesturveggurin kemur helst av, at hæddarmunurin har er stórur millum inn- og útsíðurnar. Bert uml. 3,5 m av vesturvegginum er 60 cm breiður durur. Í durinum liggja tvær hellur, sum munnu hava verið trapputrin inn í bygningin. Gólvíð er steinsett við smærri gróti. Beinleidis gólvflair omaná steinsetingini vóru ongar. Tó er heldur nógv øska í tað varðveitta útnyrðingshorninum. Eystureftir (niðan eftir) er gólvíð og harvið bygningurin — avmarkaður av sprenging og grevstri fyrri nýggja vegnum. Møguliga hevur bygningurin hildið áfram eystureftir, men hesin partur er tó burtur nú. So-

statt ber ikki til at siga nakað um stóddina á bygninginum.

Dururin leiðir beint vestur (oman) í eitt steinsett tún, ið er millum bygningarnar báðar. Her hevur sostatt verið trongt skot.

Aðrar bústaðaleivdir

Norðan fyrri umræddu bygningarnar eru aðrar bústaðaleivdir. Talan er um ymskar tvi- og einlaðar grótladningar. Laðingarnar eru tó ikki kannaðar neyvari, og tí ber ikki til at siga, hvussu tær skulu tulkast. Hetta fer vónandi framhaldandi rannsóknin at greiða.

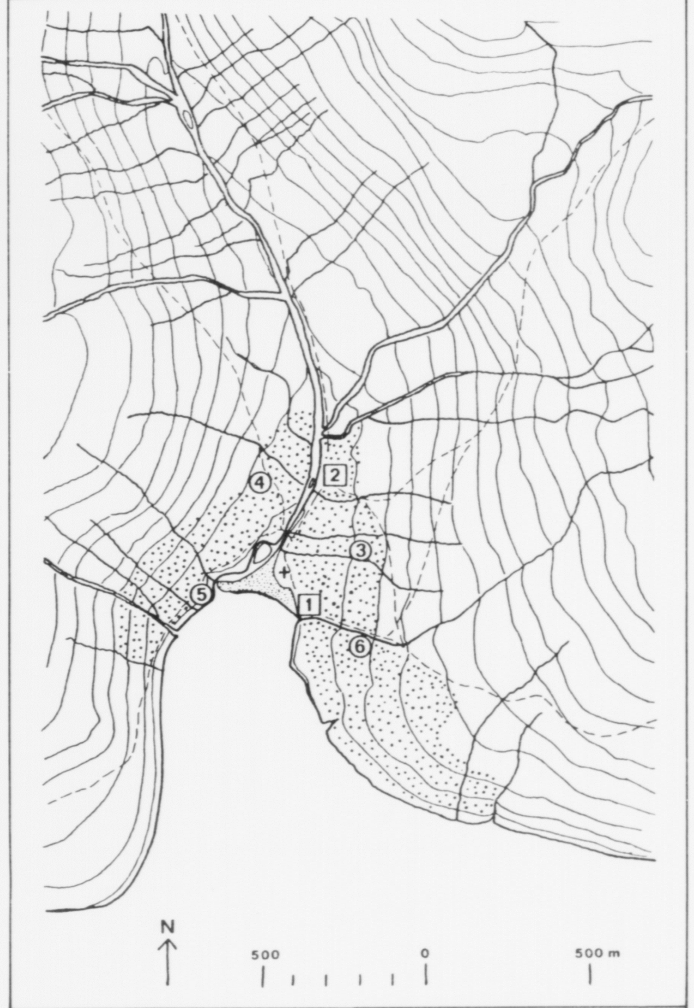
Laðingarnar ganga eystur-vestur (oman-niðan) og eru laðaðar niðan í og fram við sjálvari helluni, ið her stingur seg oman í útgrevstrarøkið.

Í einum avmarkaðum øki heilt niðan móti helluni er nógv øska. Í øskuni er størri hellu, ið er sprongd av hita. Helst hevur einhver eldstaður verið her.

Gripatilfarið

Skrásettir eru 70 gripir. Lutfallið millum gripir funnar í veltu brúnmoldini og teir, funnar í svartmoldini, t.e. kulturláunum, ið knýttar eru beinleidis at bústaðarleivdunum, er sera javnt.

Av gripum, ið funnar eru í veltu brúnmoldini, eru flestir (10) av yngri uppruna, t.e. krússapottum og steintoy. Næst teimum í nøgd eru ilatabrot úr feroyskum leiri (7), brot av baksturhellum (6) og kripipubrot (5). Talan er sostatt um gripir bæði av yngri og eldri uppruna. Hetta er ikki at undrast yvir, tí sum longu nevnt hevur verið velt á staðnum í eldri. Velt hevur verið niður í sjálvar toftirnar, og má hetta hava havt við sær, at forngripir — her verður serliga hugsað um ilatabrotini úr feroyskum leiri, bakstur-



Bústaðir í Sandavági. Yvirlitskort.

Í ferhyrningi teir søguliga og í klingru teir forsøguliga bústaðirnir. Núverandi kirkjustaðurin merktur við krossi. Fyri 1741 var kirkjustaðurin niðri á bakkanum beint norðanfyrri bústaðin á Sondum. Grovari puntar vísa gamla bœin um ár 1800. Brotastríkurarnar vísa gomlu bygðagøturnar seinast í somu öld. Lagt verður til merkis, at umframt teir søguliga, liggja eisini teir forsøguliga bústaðirnir við bygðagøt. Eingjartoftir tó undantikin. 1. á Sondum, 2. á Steig, 3. í Eingjartoftum, 4. Yviri í Toftini, 5. á Straplinum, 6. Innanfyrri Heygagerði. 20 m eru millum hæddarkurvarnar.

hellurnar og helst brýnini við, sum hava ligið í toftunum — eru veltir upp úr teimum saman við øðrum tilfari. Í sambandi við veltingina eru tæð borin á bœin, og er litið at ivast í, at tey yngri ilatabrotini og kripipubrotini eru komin á staðið við tæðum.

Verður hugt eftir, hvørjir gripir ið stava frá kulturláunum, er vert at merkja sær nøgdina av heimliga ilatabrotunum (24), sum er nógv størsti gripabólkurin. Talan er um ilatabrot, ið eru dimt brún á liti. Flestu eru síðubrot, sum í miðal hava verið 9,4 mm tjúkk. Tey vísa, at lötuni hava havt reystar síður. Tramarbrotini vísa, at tromin hevur verið sneidd beint av. Í tveimum færum er sjálv tromion heldur tjykkri enn síðan. Bert í einum færi er tromin eitt sindur inná bend. Eittans botn-

brotið er funnið, og er tað av ilati við sløttum botni. Líkt kundi sostatt verið til, at tey ilot, sum vit her hava funnið brot av, hava verið spannskað. Tó er ov tíðliga at siga nakað neyvari hesum viðvíkjandi (sí 2. mynd).

Harumframt vórðu funnin brýnisbrot úr gliturfloðu. Gliturfloða finst ikki her á landi, og má tí vera innflutt vora. Hesin gripabólkur er vanligur millum teir størstu í fornfrøðiligum rannsóknunum her á landi. Men í hesum færum eru óvanliga fá brýni funnin. Hinegin er líkt til, at teir á hesum staði hava nýtt ein heimligan stein — tvørgryti — til brýnisstein. Tvørgryti er at finna í eini gongd beint oman fyrri bygðina.

Tvørgrytissteinur er funnin, ið uttan íva er nýttur sum brýni. Á

einum staði í toftaleivdunum lá ein litil dunga av tvørgrytissteinum, ið er borin til bústaðin, og sum teir mugu hava havt ætlanir um at nýta til eitt-hvørt. Hvørt sum er — væl ber til at nýta hann at brýna á.

Eisini vórðu funnin fleiri brot av baksturhellum. Hetta eru útvið 1 cm tunnar plátur úr fitisteinsfloðu. Á báðum síðunum eru høgðar ella slipaðar klænar, javnfjarðar foyrir (ripur), ymskar til longdar, men ikki neyvari samskipaðar (sí 3. mynd). Baksturhellurnar hava havt avrundað, ovalt skap, og hava í Noregi verið nýttar til at baka flatbreyð á. Har vísa nýggjari kanningar, at allar tær norsku baksturhellurnar eru høgðar úr sama fjalli á Hardangerleidi.

Brot av baksturhellum